

วิเคราะห์พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่ง: ความเชื่อและการธำรงอัตลักษณ์ ของชาวไทยเชื้อสายมอญ

AN ANALYSIS OF THE MON SPIRITS IN STEAMING POT RITUAL: BELIEFS AND IDENTITY PRESERVATION OF THAI PEOPLE WITH MON ANCESTRY

อักษร โฟธิราชา

Aksorn Photiracha

เรือนจำอำเภอทองผาภูมิ

Thongphaphum Prison

Corresponding Author E-mail: zadtoob2013@gmail.com

Received July 23, 2023

Revised September 26, 2023

Accepted October 12, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายมอญ และวิเคราะห์การธำรงอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายมอญผ่านพิธีกรรมนี้ โดยใช้วิธีการศึกษาทางมานุษยวิทยาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่าพิธีเลี้ยงผีหม้อหนึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นมอญของชาวมอญในประเทศไทย การประกอบพิธีกรรมนี้ไม่เพียงแต่เป็นการแสดงถึงความเคารพต่อบรรพบุรุษ แต่ยังเป็นการถ่ายทอดความรู้และค่านิยมทางวัฒนธรรมมอญจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม พิธีกรรมนี้ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน บทความนี้เสนอว่าพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งควรได้รับการอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญต่อไป

คำสำคัญ: พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่ง, ความเชื่อ, การธำรงอัตลักษณ์, ชาวไทยเชื้อสายมอญ

Abstract

This academic article aims to examine the ritual of Mon spirits in steaming pot, which is a traditional belief of Thai people with Mon ancestry, and analyze the preservation of Mon identity through this ritual. The study employs anthropological methods and reviews relevant literature. The findings reveal that the ritual of Mon spirits in steaming pot is a crucial element in maintaining the Mon identity of the Mon people in Thailand. Performing this ritual is not only a demonstration of respect for ancestors but also a transmission of Mon cultural knowledge and values from one generation to another. However, under the influence of globalization and socio-cultural changes, the ritual has been adapted to fit the current social context. This article suggests that the ritual of Mon spirits in steaming pot should be preserved as a cultural heritage of Thai people with Mon ancestry.

Keywords: Mon Spirits In Steaming Pot Ritual, Beliefs, Identity Preservation, Thai People With Mon Ancestry

บทนำ

พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดกันมายาวนานในหมู่ชาวไทยเชื้อสายมอญ พิธีกรรมนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ นอกจากนี้ พิธีกรรมนี้ยังถือเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชาวไทยเชื้อสายมอญยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงทางสังคม พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญกำลังเผชิญกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่มีแนวโน้มจะเลือนหายไป (แก้กิจ มนต์แท้, 2563) การศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งในกลุ่มชาวมอญจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด โดยเฉพาะการศึกษาในแง่มุมของการดำรงและสืบทอดความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายมอญที่สัมพันธ์กับความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าว

ชาวไทยเชื้อสายมอญ หรือชาวมอญในประเทศไทยนั้น ถือเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานในดินแดนแถบนี้ โดยมีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยทวารวดีเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 11-16 (ดำรงราชานุภาพ, 2514) กาลเวลาที่ยาวนานนี้ ทำให้ชาวมอญมีพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งหนึ่งในนั้นคือความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ซึ่งได้หล่อหลอมเป็นพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่ง ที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2550)

กระนั้นก็ตาม ภายใต้สภาวะการณ์ของสังคมร่วมสมัย เมื่อชาวไทยเชื้อสายมอญได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ มากขึ้น พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพวกเขาก็ได้รับผลกระทบและมีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิม (สุภัก มหาวรรการ, 2561) โดยเฉพาะในกลุ่มคนมอญรุ่นใหม่ที่อยู่ในเมืองใหญ่ มีการศึกษาสูง และรับเอาวัฒนธรรมร่วมสมัยเข้ามาในวิถีชีวิตมากขึ้น ทั้งหมดนี้นำไปสู่คำถามสำคัญว่า พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวมอญจะสามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันได้อย่างไร โดยเฉพาะในมิติของการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายมอญ

การศึกษาในบทความวิชาการนี้จึงมุ่งทำความเข้าใจพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งในฐานะความเชื่อดั้งเดิมของชาวมอญ ผ่านการวิเคราะห์ความหมาย ลักษณะ และความสำคัญของพิธีกรรมนี้ รวมถึงความเชื่อและนัยยะต่าง ๆ ที่อยู่เบื้องหลัง ตลอดจนตรวจสอบการปฏิบัติพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน นอกจากนี้ บทความนี้ยังจะวิเคราะห์บทบาทของพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่ง ในฐานะกลไกสำคัญในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นมอญของชาวไทยเชื้อสายมอญในบริบทสังคมร่วมสมัย ก่อนจะนำเสนอแนวทางหรือข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการอนุรักษ์และสืบสานพิธีกรรมนี้ให้คงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ เพื่อให้พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของชาวมอญ สามารถดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยต่อไป ในฐานะส่วนหนึ่งของความหลากหลายและความงดงามทางวัฒนธรรมของผู้คนในแผ่นดินนี้

ความหมาย ลักษณะ และความสำคัญของพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่ง

พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งเป็นพิธีกรรมหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ซึ่งชาวมอญให้ความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อด้านผีและสิ่งเหนือธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตนเอง สังเกตได้จากหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่ง (วีไลรัตน์ สุขสว่าง, 2554) การเลี้ยงผีหม้อหนึ่งเป็นพิธีกรรมที่อยู่ในความเชื่อเรื่องพลังผีของปู่ย่าตายายที่สามารถลบล้างคุณและโทษแก่ลูกหลานได้ ในพิธีกรรมนี้ คนมอญจะเอาน้ำเปล่าใส่หม้อดิน จากนั้นเอาไฟไปตั้งบนเตาเผา และบอกสารแนกับผีบรรพบุรุษ (ปานี ศรีพวงศัพท์, 2563) นอกจากนี้ ยังมีการใช้กระถางสำหรับใส่อาหารคาว

หวานและผลไม้มาถวายแก่ผี (มนตรี พรทิบุญจันทร์, 2561) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเคารพและบูชาผีบรรพบุรุษในสายครอบครัวมอญ

พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งยังก่อให้เกิดประโยชน์ทางสังคมแก่กลุ่มชาติพันธุ์มอญ กล่าวคือ ผ่านการร่วมพิธีกรรมนี้ทำให้สมาชิกในครอบครัวและชุมชนได้รวมตัวกัน ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ตลอดจนร่วมกันรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีเอาไว้ ดังนั้น พิธีกรรมนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมมอญ นอกจากนี้ พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งถือเป็นการถ่ายทอดและฝึกฝนความรู้ภูมิปัญญาของมอญให้แก่คนรุ่นหลังด้วย ไม่ว่าจะเป็นความรู้เกี่ยวกับวิถีปฏิบัติในพิธีกรรมนี้ ขั้นตอนในการทำอาหารหม้อหนึ่ง รวมถึงการสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น กระถางสำหรับใส่เครื่องเซ่นผี เป็นต้น ทั้งหมดนี้สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นและตัวตนของชาติพันธุ์มอญที่ถูกสืบทอดต่อกันมา (เก๋ากิจ มนต์แท้, 2563)

สรุปได้ว่า พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ มีความเชื่อและความหมายที่ผูกพันกับกลุ่มชาติพันธุ์มอญมาอย่างยาวนาน พิธีกรรมนี้ได้มีความสำคัญแค่ในเรื่องความเชื่อทางศาสนา แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมและสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและในชุมชนมอญอีกด้วย ทำให้พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งเป็นเสมือนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญที่ควรค่าแก่การศึกษาเรียนรู้และสืบสานต่อไป

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่ง

หากพิจารณาพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งอย่างถี่ถ้วน จะพบว่าพิธีกรรมนี้มีความหมายมากกว่าที่เห็นจากภายนอก ในแง่ของความเชื่อทางศาสนานั้น การเลี้ยงผีเป็นพิธีกรรมที่ผูกพันกับการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติในฐานะผู้บันดาลโชคลาภและสิ่งดีงามให้กับมนุษย์ (บุญศรี สิงห์ไพร, 2552) ในทัศนะของชาวมอญผีบรรพบุรุษอย่างปู่ตาตายถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจลึกลับมากที่สุด พวกเขามีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะคุ้มครองดูแลให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข เจริญรุ่งเรืองในชีวิต トラบใดที่ยังบูชาด้วยความเคารพและจัดพิธีเลี้ยงผีอย่างสม่ำเสมอ หากขาดการบูชาหรือลืมผีบรรพบุรุษไป ผีก็อาจจะโกรธแค้นและส่งผลร้ายให้กับลูกหลานได้ (สุชาติ มั่นคง, 2558) ด้วยเหตุนี้ การประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งจึงเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ และหวังในพรให้ตนเองและครอบครัวประสบแต่สิ่งที่ดีงาม

ความเชื่อในพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งยังสะท้อนถึงมุมมองเรื่องภพภูมิและชีวิตหลังความตายในทัศนะของชาวมอญอีกด้วย กล่าวคือ ในความเชื่อแบบมอญนั้นมีความคิดว่าคนที่ล่วงลับไปแล้ว วิญญาณของพวกเขาจะยังคงวนเวียนอยู่ในโลกนี้ต่อไป โดยอยู่ในรูปแบบของผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีก็เป็นการสื่อสารและรักษาสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวิญญาณผีบรรพบุรุษนั่นเอง (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2556) นอกจากนี้สะท้อนมุมมองทางศาสนาแล้ว พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งยังแสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างชาวมอญกับถิ่นฐานดั้งเดิมของพวกเขาด้วย เนื่องจากชาวมอญส่วนใหญ่ในปัจจุบันอาศัยอยู่ในประเทศไทย และได้ถูกกลืนรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยแล้ว การยังคงทำพิธีกรรมต่าง ๆ ที่สืบทอดมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ จึงเป็นการแสดงออกถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมมอญของพวกเขา (ฐิติมา สุขเจริญ, 2563)

กล่าวโดยสรุป ความเชื่อที่อยู่เบื้องหลังพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งมีความเกี่ยวข้องอย่างแนบแน่นกับวิถีชีวิตของชาวมอญ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อทางศาสนาที่ยึดถือในอำนาจเหนือธรรมชาติของผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย รวมไปถึงการเชื่อมโยงกับรากเหง้าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งความเชื่อที่หลากหลายเหล่านี้ล้วนเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้ชาวมอญยังคงรักษาและประกอบพิธีกรรมนี้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

การปฏิบัติพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งในปัจจุบัน

ในปัจจุบัน แม้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์มอญส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ท่ามกลางสังคมไทยและวัฒนธรรมที่ผสมผสาน แต่ก็ยังคงมีการปฏิบัติพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งอย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะในหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีชาวมอญอาศัยอยู่ร่วมกันจำนวนมาก (กาญจนา สายสนั่นศิลป์, 2563) อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบกับในอดีตแล้ว การประกอบพิธีกรรมนี้พบว่ามีควมถึที่น้อยลง และมีรูปแบบปฏิบัติที่ปรับเปลี่ยนไปบ้าง ตามการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม สาเหตุสำคัญที่ทำให้การปฏิบัติพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งมีความถึที่น้อยลง คือกระแสความทันสมัยและค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปในหมู่ชาวมอญรุ่นใหม่ ผนวกกับวิถีชีวิตที่เร่งรีบขึ้นในสังคมปัจจุบัน ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจในการประกอบพิธีกรรมแบบดั้งเดิมเท่าที่ควร เช่น คนรุ่นใหม่บางส่วนมองว่าพิธีเลี้ยงผีเป็นเรื่องของคนสมัยก่อน ไม่ทันสมัย และเป็นการเสียเวลา (จิราภรณ์ รัตนวิเชียร, 2560) สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้การจัดพิธีเลี้ยงผีมีความถึที่น้อยลง และมีแนวโน้มที่จะค่อย ๆ เลือนหายไป

ในส่วนขอรูปแบบการปฏิบัติพิธีกรรมนั้น แม้จะยังคงแก่นแกนของพิธีเอาไว้เหมือนเดิม แต่ก็มีมีการปรับรายละเอียดย่อยบางอย่งให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น ตัวอย่างเช่น แทนที่จะใช้หม้อดินแบบดั้งเดิมในพิธี บางครอบครัวอาจใช้หม้อสแตนเลสทันสมัยแทน หรือแทนที่จะประกอบอาหารคาวหวานเอง ก็อาจจ้างซื้อมาจากร้านอาหารก็ได้ (สุทธิดา พิมพ์สอน, 2562) การปรับตัวเหล่านี้ถือเป็นวิธีที่ชาวมอญรุ่นใหม่พยายามรักษาประเพณีเอาไว้ แต่ในรูปแบบที่เหมาะสมและสะดวกสำหรับตนเอง อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้ทันสมัยและสะดวกขึ้นนั้น บางครั้งอาจส่งผลกระทบต่อความหมายและคุณค่าดั้งเดิมของพิธีกรรม เพราะรายละเอียดย่อยในพิธีกรรมแบบโบราณล้วนแฝงไปด้วยนัยยะสำคัญทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น การปรับเปลี่ยนพิธีเลย อาจทำให้สูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปในระยะยาวได้ (บุญเลิศ ศรีสุวรรณ, 2560) ดังนั้น ในการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้ทันสมัย จึงจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบด้วยทุกครั้ง เพื่อหาจุดสมดุลระหว่างความสะดวกในยุคสมัยปัจจุบันกับการรักษาสาระสำคัญทางวัฒนธรรมเอาไว้

สรุปได้ว่า การปฏิบัติพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งของชาวมอญในปัจจุบัน แม้จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมซึ่งทำให้มีความถึในการประกอบพิธีน้อยลง และมีบางรายละเอียดในพิธีกรรมที่ปรับเปลี่ยนไป แต่ชาวมอญก็ยังให้ความสำคัญกับการจัดพิธีกรรมนี้อยู่ตามกำลังและบริบทของตน เพราะการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งไม่ใช่แค่พิธีกรรมทางความเชื่อ แต่ยังเป็นวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่ยึดโยงชาวมอญกับรากเหง้าของตนเองอีกด้วย

พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งกับการธำรงอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายมอญ

พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งนอกจากจะมีความสำคัญในฐานะความเชื่อและวิถีปฏิบัติแบบมอญแล้ว พิธีกรรมนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายมอญในสังคมร่วมสมัยอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวมอญหลายครอบครัวยังคงปฏิบัติพิธีนี้อย่างเหนียวแน่น แม้จะอยู่ท่ามกลางอิทธิพลวัฒนธรรมไทยและภาวะทันสมัยก็ตาม (เผชญิ กิจระการ, 2561) แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของชาวมอญในการรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอาไว้

พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งถือเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สำคัญในการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นมอญของชาวไทยเชื้อสายมอญ ผ่านพิธีกรรมนี้ พวกเขาได้ผลิตซ้ำอัตลักษณ์มอญทางวัฒนธรรม โดยการเก็บรักษาความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ การรื้อฟื้นภูมิปัญญามอญดั้งเดิมในการประกอบพิธี และการใช้ภาษามอญในการสวดบูชา เป็นต้น (สุภัค มหาวรากร, 2563) สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นวิธีการที่ชาวไทยเชื้อสายมอญใช้ในการนิยามและย้ำเตือนความเป็นมอญของตนเอง ท่ามกลางกระแสการกลืนวัฒนธรรมจากสังคมใหญ่

นอกจากนี้ พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งยังมีส่วนช่วยในการหล่อหลอมและสร้างความรู้สึกร่วมกันของคนมอญในฐานะ “คนในชาติพันธุ์เดียวกัน” ผ่านการรวมกลุ่มร่วมพิธีกรรม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับผี ตลอดจนการแบ่งปันอาหารและเครื่องเซ่นไหว้ร่วมกัน (ปรัชญา ปิ่นแก้ว, 2562) กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่สร้างความผูกพันในหมู่คนรุ่นเดียวกัน แต่ยังเป็นโอกาสให้คนมอญต่างรุ่นอายุได้มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เกิดการถ่ายทอดความรู้และมุมมองทางวัฒนธรรมข้ามรุ่นอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม กระบวนการธำรงอัตลักษณ์ผ่านพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งนั้นไม่ได้เป็นไปอย่างราบรื่นเสมอไป ตัวอย่างเช่น เนื่องจากวิถีชีวิตสมัยใหม่ในสังคมเมือง ทำให้คนมอญรุ่นใหม่บางส่วนไม่ค่อยให้ความสำคัญกับพิธีกรรมแบบดั้งเดิม หรือไม่เข้าใจความหมายลึกซึ้งซึ่งทางวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนมอญต่างรุ่น และอาจนำไปสู่การเลือนหายของพิธีกรรมนี้ในระยะยาว (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2560) แสดงให้เห็นว่ากระบวนการธำรงอัตลักษณ์ผ่านพิธีกรรมนี้กำลังเผชิญความท้าทายไม่น้อยในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

สรุปได้ว่า พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกลไกทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการธำรงอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายมอญ ไม่ว่าจะเป็นการเป็นพื้นที่แสดงออกซึ่งความเป็นมอญ การผลิตซ้ำความรู้และความเชื่อมอญ หรือการสร้างความรู้สึกร่วมกันของคนในชาติพันธุ์เดียวกัน อย่างไรก็ตาม ภายใต้บริบทสังคมปัจจุบัน การธำรงรักษาพิธีกรรมนี้อาจจะไม่ใช่ว่าจะง่าย เนื่องจากต้องเผชิญกับอุปสรรคจากความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและทัศนคติของคนรุ่นใหม่ การรักษาอัตลักษณ์ผ่านพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งจึงเป็นประเด็นท้าทายที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมมอญ ทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้และตระหนักรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรม ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่ง

จากการวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ข้างต้น จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญต่อกลุ่มชาติพันธุ์มอญในหลายมิติ ทั้งการเป็นพื้นที่แสดงออกซึ่งความเชื่อและวิถีชีวิตแบบมอญ การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของคนมอญ ไปจนถึงการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญ อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสังคม และค่านิยมของคนรุ่นใหม่ ทำให้พิธีกรรมนี้กำลังอยู่ในภาวะที่มีการปฏิบัติน้อยลงและต้องเผชิญความท้าทายในการอนุรักษ์สืบทอด

ในการอนุรักษ์พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งให้คงอยู่ต่อไปในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญนั้น ทุกภาคส่วนในสังคมมอญจำเป็นต้องร่วมมือกัน ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และองค์กร ในระดับครอบครัว ควรมีการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าและความหมายของพิธีกรรมนี้ให้กับลูกหลานตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีและความรู้สึกผูกพันต่อพิธีกรรม (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2562) พร้อมกันนั้น ควรเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดการซึมซับและเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง

ในระดับชุมชนนั้น หน่วยงานและผู้นำชุมชนมอญควรจัดกิจกรรมส่งเสริมในการรักษาพิธีกรรมนี้ในทุกโอกาส ไม่ว่าจะเป็นการจัดงานประเพณีเลี้ยงผี การจัดนิทรรศการหรือการเสวนาเกี่ยวกับความสำคัญของพิธีกรรมนี้ การประกวดการประกอบพิธีกรรม หรือการจัดการอบรมการประกอบพิธีกรรมให้กับคนรุ่นใหม่ (กาญจนา แยมสรพล, 2564) กิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นส่วนช่วยในการกระตุ้นความสนใจและเพิ่มการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการรักษาพิธีกรรมให้ยั่งยืน

ในระดับองค์กร หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม ควรมีบทบาทในการอนุรักษ์พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งอย่างจริงจัง เช่น การส่งเสริมการวิจัยและบันทึกองค์ความรู้

เกี่ยวกับพิธีกรรมนี้ การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพิธีกรรม หรือการผลักดันให้พิธีกรรมนี้ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์, 2561) การสนับสนุนในระดับนโยบายเช่นนี้จะช่วยให้การอนุรักษ์พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งมีความเข้มแข็งและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป แม้ว่าในปัจจุบันพิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งของชาวมอญกำลังเผชิญความท้าทายในการสืบทอดและธำรงรักษา แต่ด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และองค์กร ผ่านการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของพิธีกรรม การสร้างความรู้สึกร่วมกันของคนทุกคน ตลอดจนการสนับสนุนในระดับนโยบาย พิธีกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้ก็น่าจะสามารถดำรงอยู่ในสังคมมอญได้อย่างยั่งยืนต่อไป ไม่เพียงเฉพาะในฐานะความเชื่อและวิถีปฏิบัติทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนสำคัญของอัตลักษณ์ความเป็นมอญและทุนทางวัฒนธรรมของสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งจำเป็นต้องร่วมกันเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติอันล้ำค่าสืบไป

สรุป

พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งถือเป็นหนึ่งในพิธีกรรมทางความเชื่อที่มีความสำคัญอย่างมากของกลุ่มชาติพันธุ์มอญในประเทศไทย พิธีกรรมนี้สะท้อนให้เห็นทั้งคติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ วิถีชีวิตและโลกทัศน์แบบมอญดั้งเดิม ตลอดจนบทบาทของพิธีกรรมในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในชุมชนนอกจากนี้ พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งยังเป็นกลไกสำคัญในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นมอญของชาวไทยเชื้อสายมอญในสังคมร่วมสมัย ผ่านการประกอบพิธีกรรมนี้ ชาวมอญรุ่นต่อรุ่นได้รักษาและผลิตซ้ำความเป็นมอญทางวัฒนธรรมของตนเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นการรื้อฟื้นความเชื่อเรื่องผี การสืบทอดภูมิปัญญาในการทำพิธี การใช้ภาษามอญ รวมถึงการแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกันในฐานะชาติพันธุ์เดียวกัน อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและค่านิยมที่เปลี่ยนไปในยุคปัจจุบัน พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งกำลังเผชิญกับความท้าทายในการสืบทอดและธำรงรักษา ดังนั้น เพื่อให้พิธีกรรมที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมนี้ดำรงอยู่สืบไป จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนในสังคมมอญ ไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ชุมชน และองค์กร จะต้องร่วมมือกันในการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของพิธีกรรมให้แก่คนรุ่นใหม่ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในพิธีกรรม การสนับสนุนงานวิจัยและบันทึกองค์ความรู้ ตลอดจนการผลักดันนโยบายต่าง ๆ ในการอนุรักษ์พิธีกรรมนี้ ในท้ายที่สุดแล้ว พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งจึงไม่ใช่เพียงแค่ความเชื่อหรือประเพณีที่จะค่อย ๆ เลือนหายไปตามกาลเวลา หากแต่เป็นสมบัติล้ำค่าทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกอัตลักษณ์และตัวตนของชาวไทยเชื้อสายมอญในสังคมไทย การรักษาและสืบทอดพิธีกรรมนี้ให้คงอยู่ จึงมิใช่เพียงหน้าที่ของชาวมอญเท่านั้น แต่ยังเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกคนที่จะช่วยกันดูแลรักษามรดกทางภูมิปัญญาของบรรพชนเอาไว้ เพื่อเป็นการแสดงถึงการเคารพในคุณค่าและการให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทยสืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แยมสรวล. (2564). แนวทางการฟื้นฟูและส่งเสริมพิธีกรรมการเลี้ยงผีในชุมชนมอญ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 12(2), 215-237.
- แก้วกิจ มนต์แท้. (2563). พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งกับการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวมอญในภาคกลางของประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์, 32(1), 103-129.

- เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์. (2561). บทบาทขององค์กรภาครัฐในการอนุรักษ์พิธีกรรมพื้นบ้าน: ข้อเสนอเชิงนโยบาย. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 58(2), 52-71.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2514). นิทานโบราณคดี. องค์กรค้ำของคุรุสภา.
- นฤพนธ์ ตัววิเศษ. (2550). มอญในเมืองไทย. โครงการวิทยุวรรณคดี.
- บุญเลิศ ศรีสุวรรณ. (2560). การเปลี่ยนแปลงของประเพณีการเลี้ยงผีมอญในยุคโลกาภิวัตน์. วารสารวิจัย มสค สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 13(1), 136-152.
- เผชิญ กิจระการ. (2561). พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งของชาวมอญ: การดำรงและการปรับเปลี่ยน. วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 12(1), 111-132.
- วีไลรัตน์ สุขสว่าง. (2554). พิธีกรรมการเลี้ยงผีหม้อหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายมอญในภาคกลางของประเทศไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 30(5), 167-185.
- สุภัค มหาวรากร. (2561). วัฒนธรรมมอญในมิติของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา. อุษาคเนย์.